

Léta vagy Ghyczy vára.

E vár egyike volt hajdan Erdély nyugot-határszéli őrvárainak; vajdai birtok már Róbert Károly korában, építtetése ideje nincs följegyezve a krónikákban; Zsigmond király 1405-ben Kolozsvár városának adományozta, de időközben ismét vajdai kézre jutott. Balassa Menyhárt II. János [Zsigmond] ellen 1561-ben hűtelen levén: a király több birtokai és várai közt «*Léta vára*» elfoglalására is hadcsapatokat küldött, s ostromlás közben a várórség közt támadt viszály következtében a vár feladását elhatározták; de midőn a király fegyveres népe bevonult, a földalatti kamarákban elrejtett és e pillanatban föllobbantott lőpor által a vár összeromboltatott, s mintegy 50 katona a romok között lelte halálát.* A király a vár-romot Léta birtokkal együtt, melyhez tartozott 1562-ben — visszatda Kolozsvár városának, 1569-ben pedig Ghyczy János kormányzónak a ki helyreállítván: azt hosszasan birta, s a hagyomány az ő nevére maig — némely krónikairók tévedésével egyezőleg, de kétségtelenül kiejtési hibából — «*Géczi-vár*»-nak mondja, de eredeti oklevelek szerint helyesen kimondott és irt neve: *Ghyczi-vár*.

A vár — a mint ábránk mutatja — egy csúcsalakú szirtormon fekszik egyenlőtlen négyszögre építve; nyugati oldalát függélyesen rakott falhoz hasonló, a Jára-patak viz-színétől 800—1000' magasan álló szürke-fejéres kőszikla alkotja, csak keleti oldalán megközelíthetőleg. A nyugati *A-E* oldal** mintegy 30° hosszú, a kőszikla *C-D* ponton legmagasabb, ettől *D-E* és *C-A* végpont felé a rajta levő kisebb-nagyobb mélyedések és szirtcsúcsok a sziklafalnak egyenlőtlen, csipkézett alakot adnak, ami azonban a délnek menő részen *C-E* pont között most is láthatólag, arányos magasra rakott fallal egyenlő színvonalra volt kiépítve, melyből az *R* négyszög bástyától *D*-ig ma is 2° hosszú falrakás épen áll fenn, mutatva a fal hosszában végig vonuló ór-folyosó nyomait: a fal összevonását, a folyosó-gerendák égett végeit és a lölyukakat. *D*-től *E*-ig is látható nyomai vannak a kőfalrakásnak, kevesebbé ismerhetők északi irányban *C*-től *B*-ig, ismét több *B-A* pont között. Hogy az északi fal *C*-től *A*-ig is azon magasságban vonult volna végig, csak föltevésnéppen állithatom a vár védelmi rendeltetése és azon tény alapján, hogy az *A-K* várfal azt szükségképpen föltételezi; de hogy oly magas lett volna a falrakás, mint a *C-E* ponton, arra semmi pozitív jel nem mutat, vármű-építészeti tekintetek aligha kívánták, mert abban az alakban a *H-I* és *K-M* ponton, mint a hegylejtőn a nyugati kőszál nagy emelkedéséhez képest fölötte mélyen fekvő részen szokatlanul magas falzatnak kellett

* *Bothlon, Volggerf. Historiar. sat.* [Szebeni kiadás] II. köt. VI. könyv, 10—11. lap.

** Lásd az *alaprakzat*, mely lépéssel való mérés után készült, csak némi tájékozással, azért, hogy ha szak ember pontosabban nem dolgozik, legalább ilyen alakban legyen fentartva az irodalomban.

volna lenni, sőt hihetőnek látszik, hogy csak a bal- vagy felső-várat tevő *C-D-E-F-P-O-N* várfalak voltak a *C-D-E* fallal egy színvonalra egyenlőítve, s e falak a kőszikla oldalán mélyen alant fekvő s *X* erődnél és *F-G-H-I-K-M-A-B-C* várfalnál jóval magasabbak voltak, amit első tekintetre mutatnak a megjelölt külső várfalak és a ma is épen fennlevő *X* erőd kisebb magassági vonala. Az *Y-Y* tér pedig *X* erőddel kül- vagy alsó vár volt, csak azon magasságig emelve, hogy az egész várat annak falairól és a felső várból is egyszerre védni lehessen. Ezt a föltevést a *H-I-K-M* várfal vékonyabb mérete és a *H-I* vonalon ma is látható lö-lyukak és ör-folyosó nyomai csaknem bizonyossá teszik.

A külső és belső várfalak hosszúságát lépés után adni tartózkodom. Tegye azt meg más valaki pontos geometriai mérés után.

A falak vastagsága különböző. *R* bástya és a déli *E-F-G* fal, valamint *F-P*, *P-D*. *P-O* és *O-N* falak 3—5' között változnak, *X* erőd hatszögoldala és a *Z* ponton levő bástya-rom, hol talán bejárás volt. 6' *H-I-K-M* vároldal a fal alján 4—5' lehet, fölfelé $2\frac{1}{2}$ -ra összevonva, *A-B-C-D-E* fal $3\frac{1}{2}$ ' vastag. A magasság $2\frac{1}{2}$ —5—8° között változik a szirt alakulása szerint.

Épen állnak fenn ma is a 2° széles, 2° hosszú és mintegy 6° magas, földszintre és emeletre osztott *R* négyszög bástya falai; látszanak rajta a tüzelőhely, ajtók, ablakok és padlássgerendák helye s romjai; amellet egy jókora fal-rész, tovább délnek ismét egy darab. Épek *X* erőd déli és keleti hatszögű falai, a hozzá kapcsolt kül- vagy alsó-vár *H-I* része, itt csak egy ponton van a fal egészen eltűnve, úgy a *K-M* fal-rész nyomai s e kettőnek összeérésénél az jó vastag falon át egy bástya-rom, a bel- vagy felső-várban az *S*-el jelölt kerek alakú jó átmérőjű cisterna vagy ugynevezett vár-kút, melynek kerek alakú oldala faragott kőből van kirakva, fedelét nem rég ásták ki a vár aljánál lévő legelő pázsitos talajából; végre a *P* pont körül egy összeomlott bástya romja.

Meg kell jegyezmem, hogy *H-I* és *K-M* északi várfalak, valamint az *A-E* nyugati oldalfalai sem mértani egyenességűek; van a falrakásnak némi görbülése, ki- és befeléhajtása mind három oldalon, amit a kősziklának nem egyenes irányú felülete és alakja kényszerített a vár tervezőjére és építőjére.

A falak leginkább el vannak tűnve, romokkal betakarva az *F-P*, *P-D*, *P-O* és *O-N* pontokon a belső várban, elannyira, hogy ott a bejárat helye sem határozható meg; és a ki a várnak belső beosztását s külső valódi alakját akarná — úgy, a minő az egykor volt — megismerni s híven leírni, annak a lerombolt falak és bástyák kő- és mészsanyagával egészen megtölt vár-részeket a romoktól valóban meg kellene tisztítatnia s az összes falmaradványokat letakartatnia.

A monda szerint a vár vizeztartójába a keleti hegység oldalában ma is meglevő bőv forrásból vezették be a vizet. A hely fekvése e monda alaposságát kétségesnek tünteti föl.

Ezen várrom meglepően szép fényképét *Veres Ferencz* kolozsvári fényképész készítette, a ki már 20—24 évvel ezelőtt Erdélyben Kornis Zsigmond és Mikó Imre grófok pártolása mellett első honosította meg a festőművészet ez ágát, Erdély természeti szépségei ismeretése végett nagy áldozatokat tett: festői tájait, vidékeit, várait, történeti emlékeit — önköltségén utazva be a hazát — sikerült fényképekben örökítette Kolozsvár minden nevezetességét magában foglaló gyönyörű Albumot készített, s a fényképészet tökéletesítése érdekében sok ezreket áldozott. E derék férfi, az én tisztelt barátom, készséggel

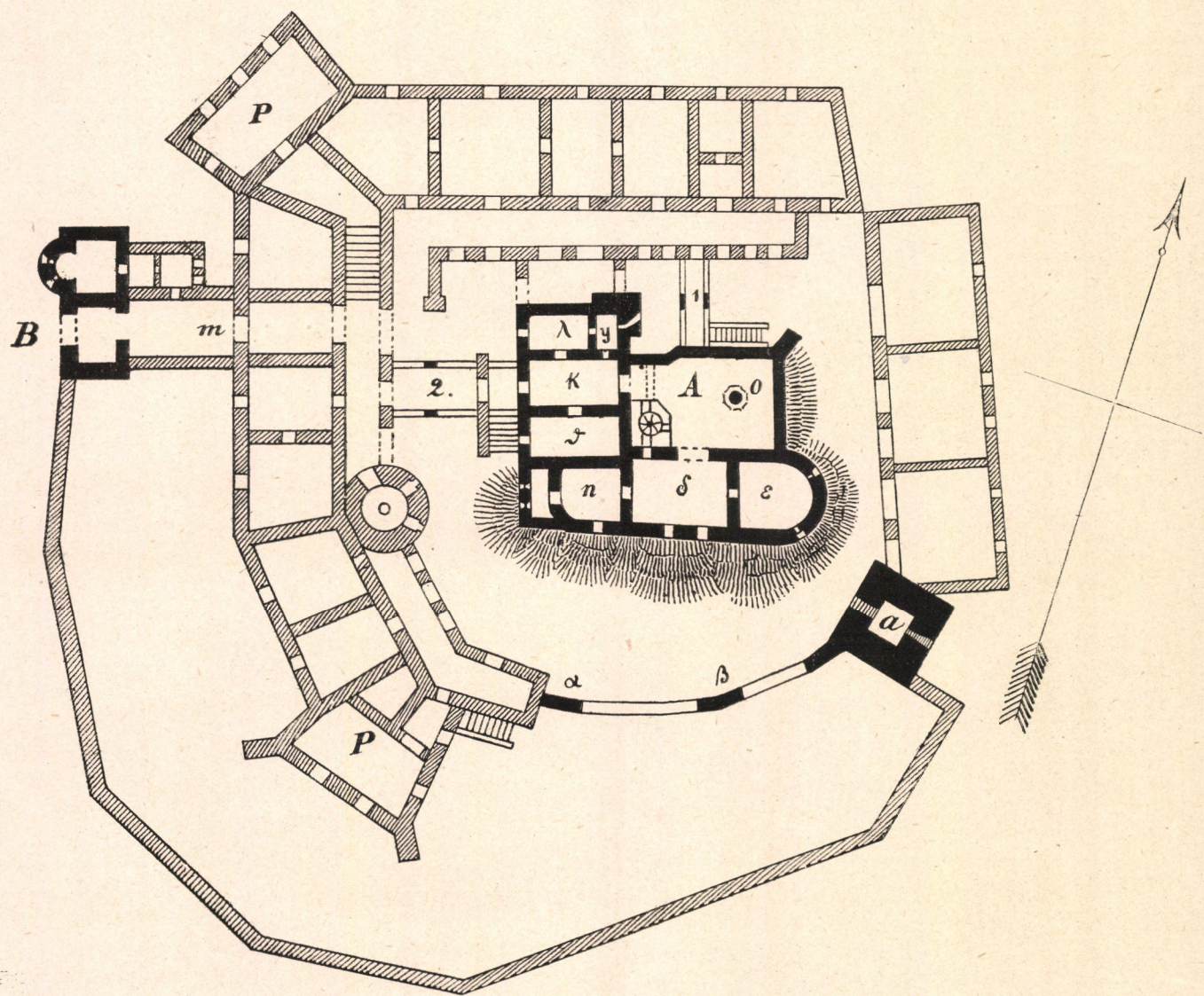
jött el velem ide is a hely színére s multunk e nagyszerű emlékét megörökíteni segített. Fogadja érte meleg köszönetemet. Az alaprajz dilettans kéz műve és hiányos, mester kéz majd pótolja tökéletesebbel.

Az olvasó e vár fekvéséről s történeti multjáról találhat még egy pár érdekes adatot a magyar tudom. Akadémia idei nov. 20-án tartott ily czimű felolvasásomban: *A Ghyziek Erdély történetében* különös tekintettel a kormányzói intézményre.*

Jakab Elek.

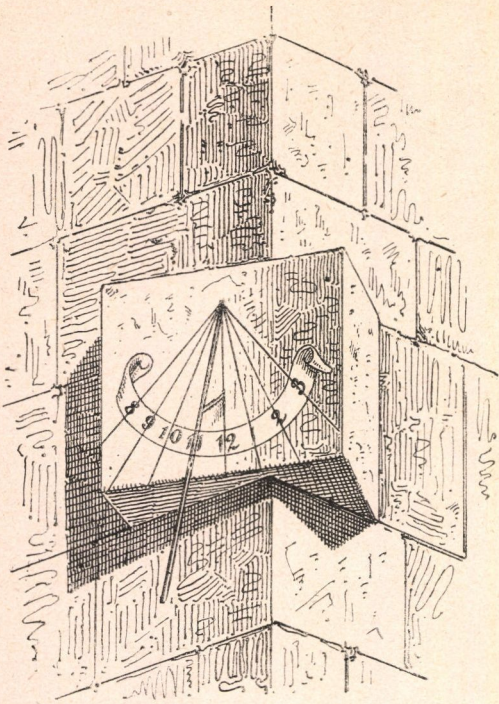
* Buda-Pest, 1876. A magyar tudom. Akadémia könyv-kiadó-hivatalában. Ára 40 kr.

A HRADEKI VÁR ALAPRAJZÁNAK VÁZLATA.

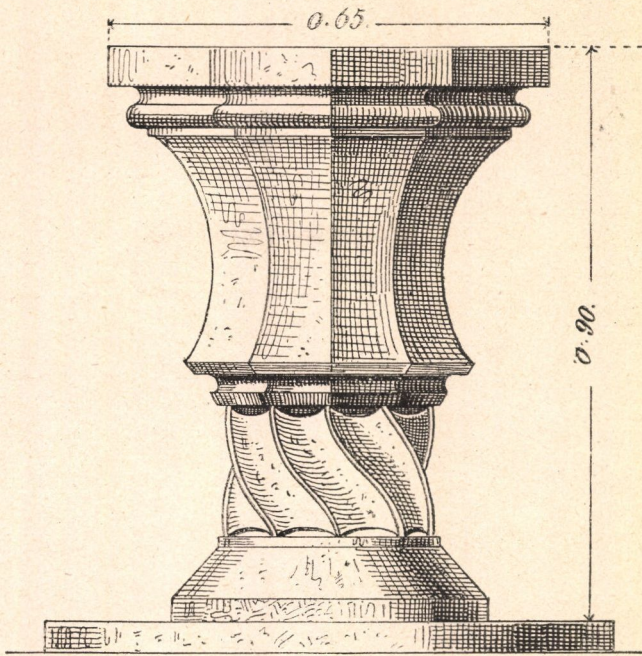

1. idom.

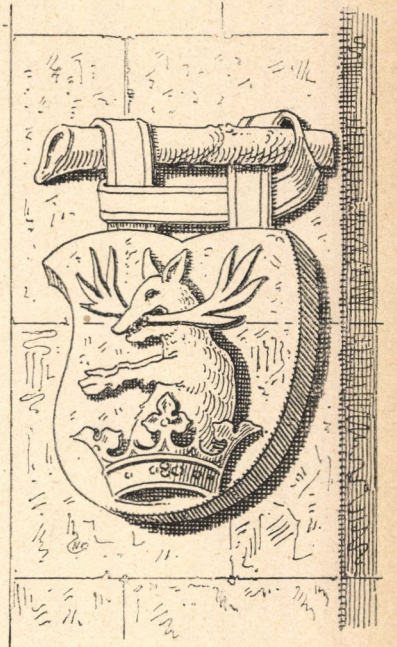
10.11.2010
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

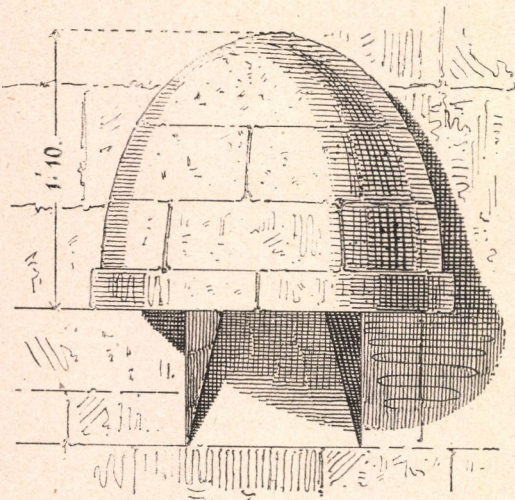
5. idom.

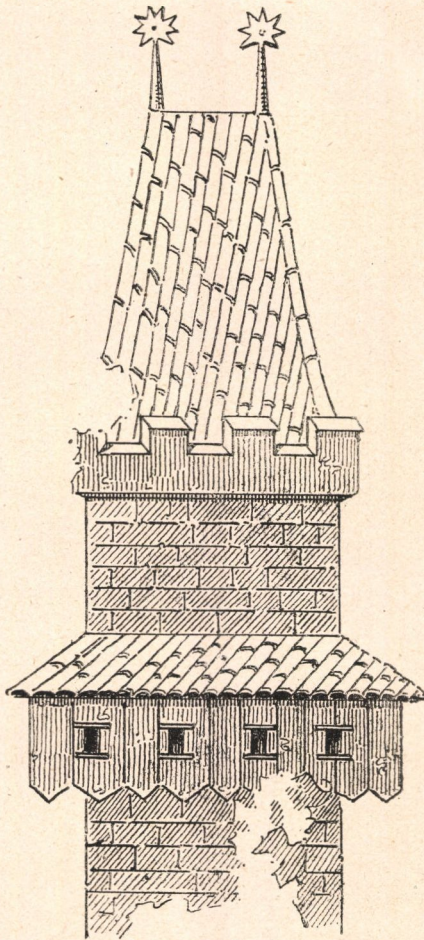
2. idom.

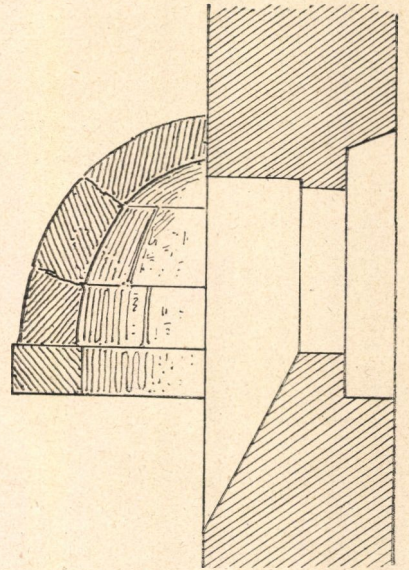
4. idom.

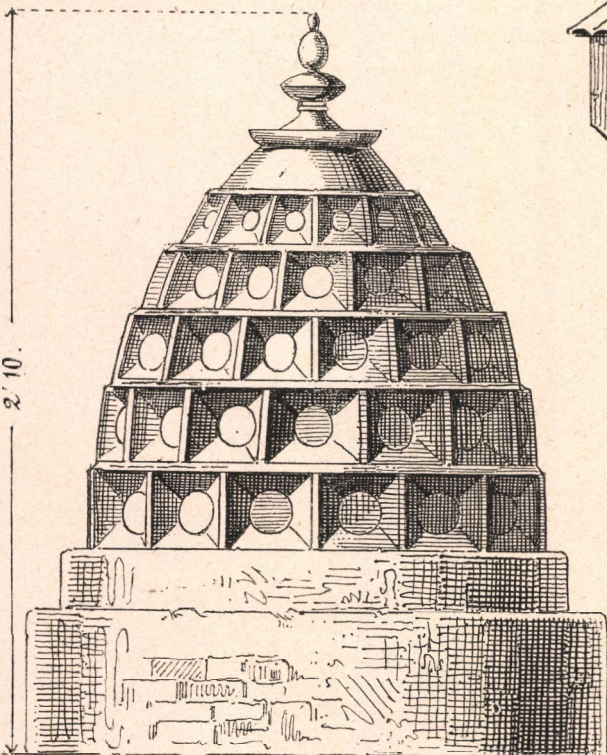
13. idom.

7. idom.

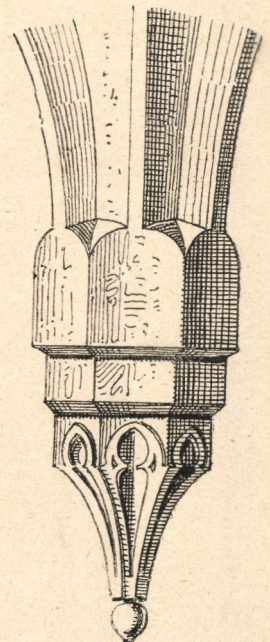
ad 13.

10. idom.

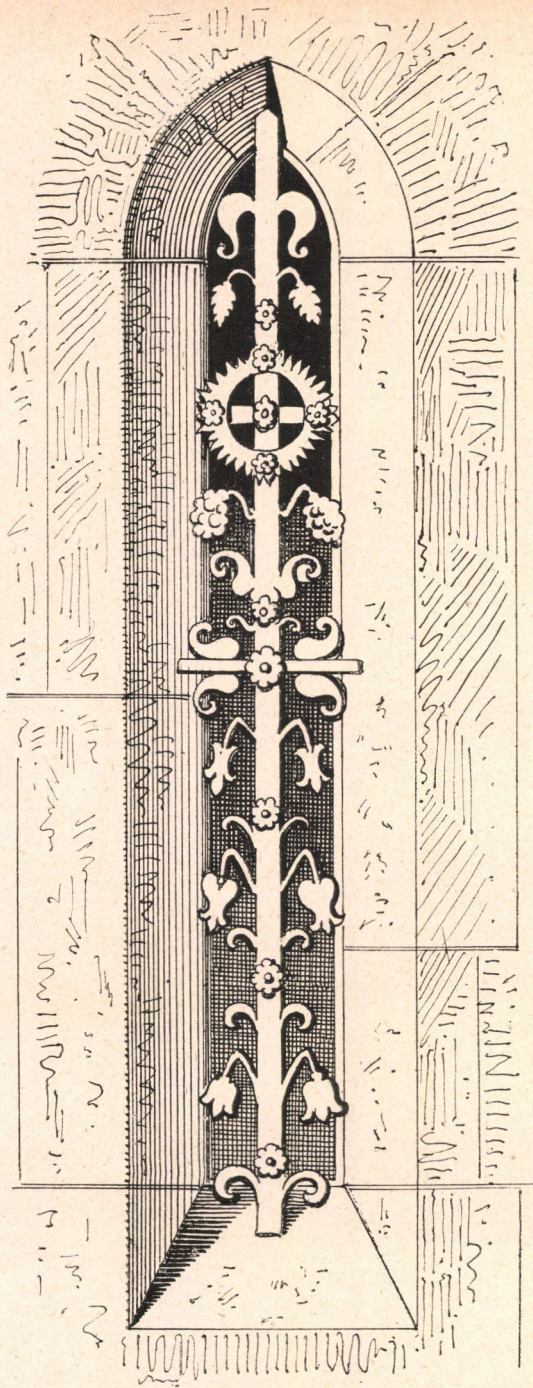

9. idom.

6. idom.

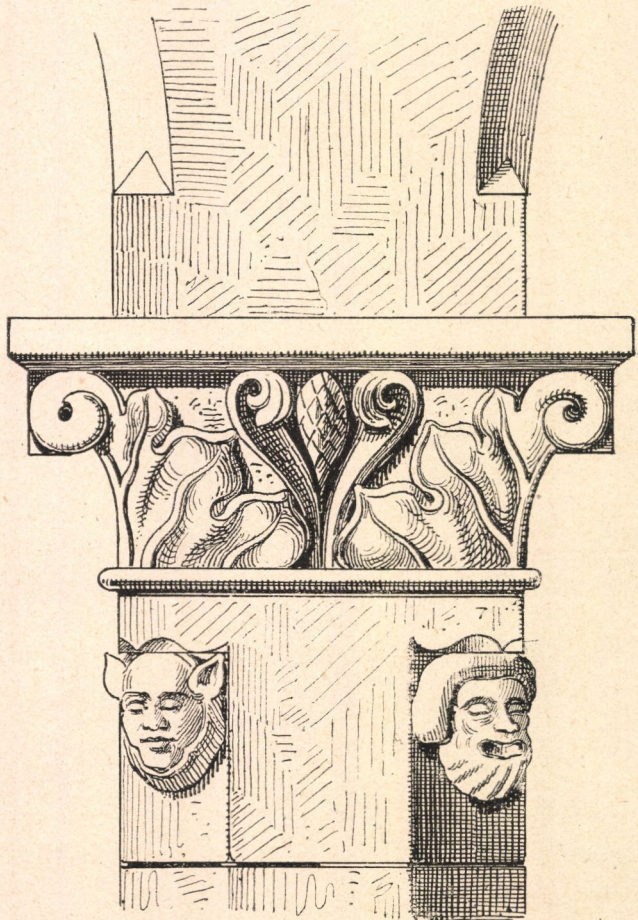
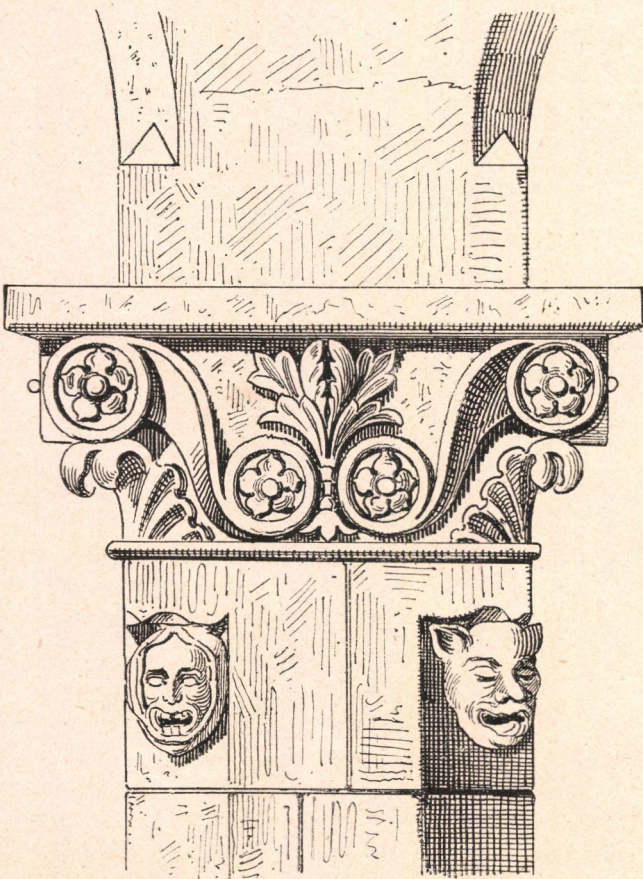
MAGYAR
TUDOMÁNYI AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

11. idom.

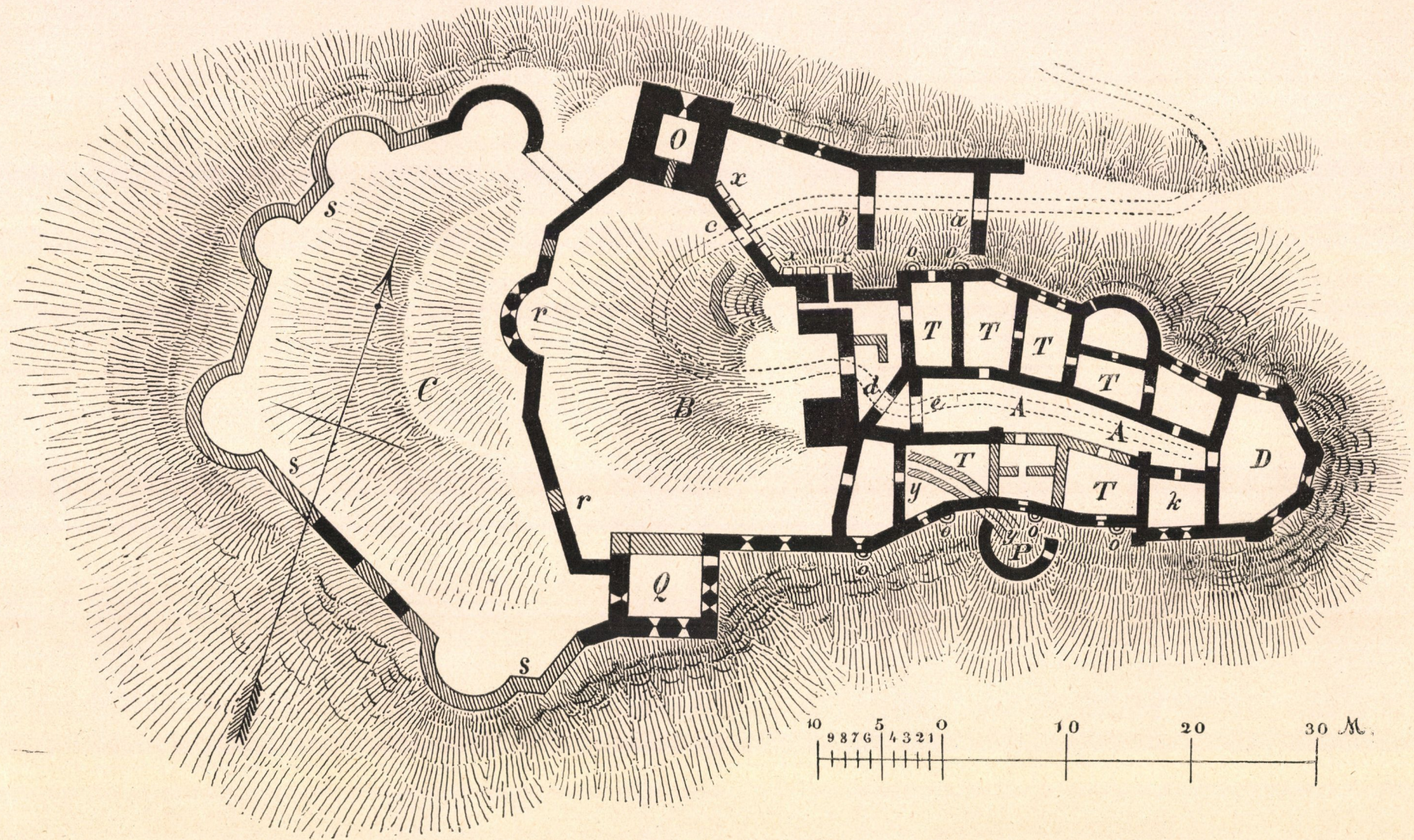
3. idom.

8. idom.

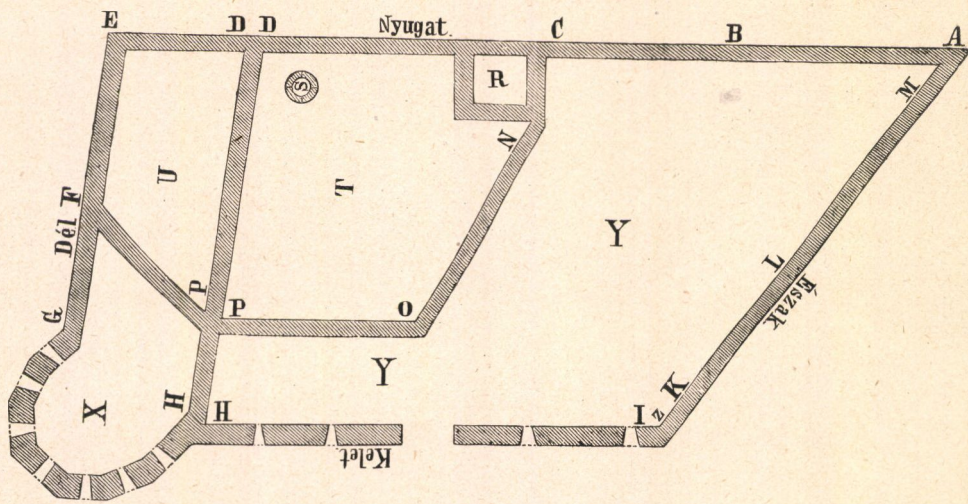
MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

A LIKAVAI VÁRROM ALAPRAZJÁNAK VÁZLATA.

12. idom.

MAGYAR
TUDOMÁNYI AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

LÉTA VAGY GHICZY VÁR.

